

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

Fylke: *Sør - Trøndelag*

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: *Støren*Emne: *Transport av høy.*Bygdelag: *Lusian*Oppskr. av: *Ligund Hørrgrød*Gard: *Hørrgrød*(adresse): *Lusian*

G.nr. 62 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

*Det som ikkje er etter eiga røynsle er innsanka frå folk.*B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke) *grunnlaget.*

SVAR

Med den meir og meir intensive brukten av heimejorda er markaslåtten kome bort etter kvart, og dermed den nest tradisjonsrike partien av dei arbeider som lyeim inn under belegruken transport av høy. Heilt fram til omkr. 1920 var markaslåtten uoksa ålment i bruk. Sidan har den vorte nedlagd etter kvart. Dei siste tiåra er det ein meir og meir tiltakande mangel på arbeidshjelp eller i fyrste sekke "vaut folk" har gjeve denne nedleggjinga eit sterkt skiv framover. Og denne drifta med å slå i småmark kjem nok aldri oppatt. No er det berre enkelte bruk som diu litt, småbruk, og da helst husemannsbruk; men heller ikkje dei i nokon stor utstrekking. Det kann vera eit^{x)} løeng eller så.

^{xx)} Småengslåtten drives stort sett fullt ut på same måten idag som i fyu manns aldrar. Graset vert slått, tørka på staden flatt på marka, raka i hop til

eit løeng d. v. s. for til ei løe. ^{xx)} småeng = stoyslått

2
dingar, her kalla miler, bore samnan
til lass og kjoerd til markalöa med
hest. Herifrú vort det kjoerd heim þá
vinterjört med hest og slede, i den seinna
re tid med stöttingar og ein bordplatt
þá, serleg der det er lett veg og lang frak-
ting t. d. frá satervollane. Men nokon
serleg drift er det ikkje meir á suakke om.
Tugen ligg us over i útloa om natta meir
under slatten, og ingen kjörur ein túr
til útslatten etter eit höylass for det
blir lyst vintermorgon slik, som tatsten
var i gamle dagar.

Heime på garden har nok
arbeidsmátane skifta meir det siste
hundradåret. Övergangen frá torking
av flatkög til heijing har kansje
förs det med seg. Ömgangsmtane var
nok frá först so ganske lett den som so
vort brukt i útmarka. Men mtanen
á sett þá lass er besthoun, so bruka
ein grinder þá vagna, kastar höyet
direkte oppi og kjoerur inn etter kvart.
Det var nok ein risiko med á ha alle die
túne höylassar stáande og. Ordtaket segjer at
"ein har itt vort i hanskorn" og kom det ei
kvass vagnskúne var det þá ei kort stúnd
meykje ódelagt for og fäpungd arbeid.

Ein fördel kann ein kansje segja
det var med den gamle mtanen. Ein var
ikkje så avhengig av hestun til kvartid.
Dette har nok og voko á segja ^{idag} for ein
som ikkje har hest sjál men má lána
hest til innkjoeringa.

2. ^{II.} Transporten til Stakken eller iltla
foregikk med hest og slede eller ogsaa
a dra på slæ. Når ein brakte hest og
slede så var det på forhånd "sett på
lass". Lassa vart sett på stong. På den
mest laylege plassen vart det lagt til
ei stong, omlag 3 m lang. Stonga vart
mykje godt lagt sidelangs bakken.
På tvært over stonga vart lagt 5-6
lauvkrøker med rotenden utover
bakken. På dette vart lasset sett med
12 kjemmer på kvart lass. Når siste
kjemme var lagt på vart det "gjort
på lasset" det vil seija flidd. Først
slo ein ihop lasset med bakside av
sira, så vart alt laus for saka av og
kjemme pånytt og lagt oppå. Sam-
stundes passa ein på at lasset fekk
rette skapruden. Eit rettelig lass
skulde vera skapt som eit egg, så
dei gamle. Og det var vel helst rett
og skulde vatnet renna av og ikkje
koma inn i nordste delen av lasset
i tilfelle det kom regn. Ved innløy-
ringa brukte ein da høytong og
med bånd, i eine enden helst vidje-
spenning som vart fest til stonga.
Så tok ein tak i rotenden av krøker
og velta lasset på sida medan ein
køyde sleden iuntil. Så velta ein
lasset på.

Baring med tång har eg hørt
omkalla frå snøplassar i gamle da-
gar. Men ikkje med bendil.

Stoing var brukt både til høg og
 nyras i brattlendt luring. Men det
 er ytterst få stader det vert brukt
 idag. Til sloen brukte dei mange lejer-
 ker. To, tre i breidda; men ein kunde
 feste i fleire lejerker attover og
 dro da lass store som kist av tinn-
 høg.) Ein leste framifrå og attover.
 For å halda lasset saman kunde ein
 leggja inn lejerker.

Laginga av høgbora har eg ikkje
 fått serleg omtale av; men tvinget
 vart born over skuldene, ikkje over
 hovudet. Det var unngje rimelig at
 beraren fekk hjelp til å reise seg
 med born når ho var tung og lundet
 var flatt. Men hjelparen tok da
 helst tak i born bak og letta ho op.

Tordelinga av arbeidet var slik at
 det var berre karane som bjemma
 og bar på lass. Det var ikkje kvin-
 folkarbeid heller å ta op og berre
 ei stor høkbjemma på abela. Kvinn-
 folka saka saman i dvingar. Var
 det born med var det dei som
 "tok optak" d. v. s. saka saman resta-
 re som låg att når karen hadde
 tatt høkbjemma.

Smosekk til høg er iibjend
 på desse kantar. Samelis bruk av
 loypostung, og kiper til å bera i.

Tullebori til høg har eg ikkje høgd
 omtala. Og til beubar vart det
 brukt berre eit par staurar eller

III.

stunger. Ein laga da kasett etter som ein kjende brestene stak til. Den vidshapen som er nemnd til å slepe høy på er ikkje kjend her.

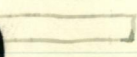
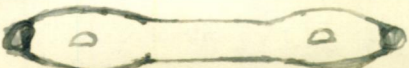
3. Frå sområngelatten vart høyet heimkjört på vinterfjört. F alle fall alt det som står utanom heimegjorde. Ofte var ütelttane vát leudt eller ueyr eller det var like framkomleg ~~satt~~ på sommarfjört snillom dei og garden. Ells var det i omme alt for lita tid til å drive lang høykjøring. Det var det litta stunder til om vinteren.

4. Til høykjøring i høyonna brukas ein vanleg langvogn med to hjül. Den vert kalla langvogn eller høyvogn. Den er omlag 2.5 m lang utanom armene og ca. 1.25 m breid. Høyvogna vart aldri kalla slede. Doring med både hjül og snier var svart spildne og hjüla var da alltid bak. Skoring brukas alltid på vinter sledane; men til sommarbruk meinte ein alltid at det gjekk lettare uten skoring. Særeglar for kor ein kunde kjøre med snier eller hjüldoring var det vist ikkje. Det var den vanlege langvoguen dei brukte både til høy og kornkjoring, utan noko sarlagte grind. Grinder på høyvogna er komne etter 1900-tallet. Det var høylong dei brukte å batt med. Når dei leske beinaast på vognen måtte dei kjerme.

Dei skua nok med 12 kjemmer på lasset. Har ingen regler hørt for det allerside lasset, og eg har ikkje tinn om anna enn at det vart flidd vel op etter det.

Til festing av lasset brukte dei altså høytong. I den same enden av tonga var det eit langband av vidja og ein vidjesperring - resting - som var fest kring slån på vognen framme. Bak batt ein helst med eit skittvoore upp som og var fest til vognen. Særskild vamm på dette tånget eller reipet har eg ikkje hørt. Har ingen greide fått på tillaging av særskild tång til dette bruket.

Høytonga var ofte laga av ei klüftebjørk med eit tvortre som dei to greinene var sett i. Dette tvortret vunde dei bakover på lasset og gjorde fast i når dei batt. I framendens var det eit hol til vidja som var i framenden.

Eller künde det og vera tvortre i både endane og hollet til vidja var da midt på tvortret mellom dei lange gåande stavane. Disse siste var alltid gjort av innv bjørk i passende grovleik; men ein halvparten var bostskore so stavane hadde denne forma . Flatsida her var opimot 1 1/2 tomme breid. Det var omlag 20 cm mellom stavane. Tvortrea var omlag 50 cm lange. Det framme var rettshorn medan det baka var meir slik

Førholdet mellom stakk og lass var slik at det måtte enten være einlass-stakk eller tolassstakk. Hadde ein ein hest å kjøre med laga ein det Lykke. Hadde ein to hester å kjøre heim med så kunne ein laga ein stakk med to lass i. Ein kunde ikkje ta vesikoen med å ta bære eit lass av ein stakk som det var fleire i, for det kunde bli iver så ein ikkje kom att, kanskje om ein heil uke. Stakken kunde da bli ødelagt av sus og løvis. Derimot var det ingen ting i veien for at ein kunde sette op fleire stakkar ved sida av kvarandre, og ein sag ofte at det vart gjort.

Førholdet mellom sommar og vinterlass er det litt meningsforskjell om. Dei ulike forholda elles, eller bruksmåten på dei enkelte gardane kunde ber spela ein viss rolle. Dei fleste stemmer for 1½ eller 2 sommarlass til eit vandey vinterlass levt på slede. Det vart aldri brukt mein enn ein hest for høy sleden.

5. Det var nok i lass dei delte høyet i felle-slått. Rommet som høyet vart opbevar i var ikkje så stort og slik ordna at det var hovv lil å dele for ved heimkjøringa om vinteren. Elles var det verst ingen sley måte å ordne denne transporten på.

Frå satervollane vart høyet heimkjørt så snart det frans til og vart litt fross om høsten. Elles var det nok helst ført som besemte tidene for heimkjøring av høyet frå utslåttene.

Var det litt lang veg å kjøre og utslåttene låg saman så køyde bondene samestundes. Har ikkje høyrd om nokon særleg som skiedde bestem-
me lida, eller særleg ordning med brøytinga.

5. Heimkjøringa om vinteren er nemnd i første avsnittet.

Med brøytinga er det vanleg at når fleire køydet der det ikkje er veg for, så køyret dei først nok sitt stykke.

Ei beretning om hordis høyebygges artar seg er vanskeleg å gi. Det er så alt for mykje avhengig av korleis forholdet i det heile er tilstades. Ein kunde be-
skrive tjuge forskjellige tårar utan at nokon var eins.

Tilslutt ei liten soya om ein høyttransport litt utom det vanlege frå våre Høy grannebygda til Stovne.

Har Jens hadde leigd med seg hest ^{og kje} for å høyra heim ein høystakk. Dei hadde støttingar med ein bord-
platt på. Det bar langt inn på fjellvidde. Men da dei kom fram til stakken fekk dei sjå at dei hadde gloynt reis. No var gode tår-
dyr; for det var alt for langt å kjøre i væfa. Jan dei plukka ut for-
set under stakken så dei kom inn til stong og krogg den av, so veltte dei stakken på og køyde han heil.